

Προβλήματα συμπεριφοράς

Ορισμός των συναισθηματικών δυσκολιών και των προβλημάτων συμπεριφοράς

- Δεν υπάρχει ένας μοναδικός, ευρέως αποδεκτός ορισμός των συναισθηματικών και συμπεριφορικών προβλημάτων.
- Οι περισσότεροι ορισμοί απαιτούν η συμπεριφορά του παιδιού να διαφέρει σαφώς (υπερβολικά) και χρονικά (σε βάθος χρόνου) από τις κοινωνικές νόρμες.

Προβλήματα συμπεριφοράς

- Στα πλαίσια ανάπτυξης του παιδιού εκδηλώνονται «δύσκολες» συμπεριφορές ως τρόπος έκφρασης των παιδιών των επιθυμιών και των αναγκών του που συνήθως έχουν μικρή διάρκεια ζωής.
- Η μετατροπή των μη αποδεκτών συμπεριφορών σε κοινωνικοποιημένες συμπεριφορές επιτυγχάνεται μέσα από τη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού στην οποία συμβάλλουν η οικογένεια, το σχολείο και το γενικότερο πολιτισμικό περιβάλλον που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με το παιδί.

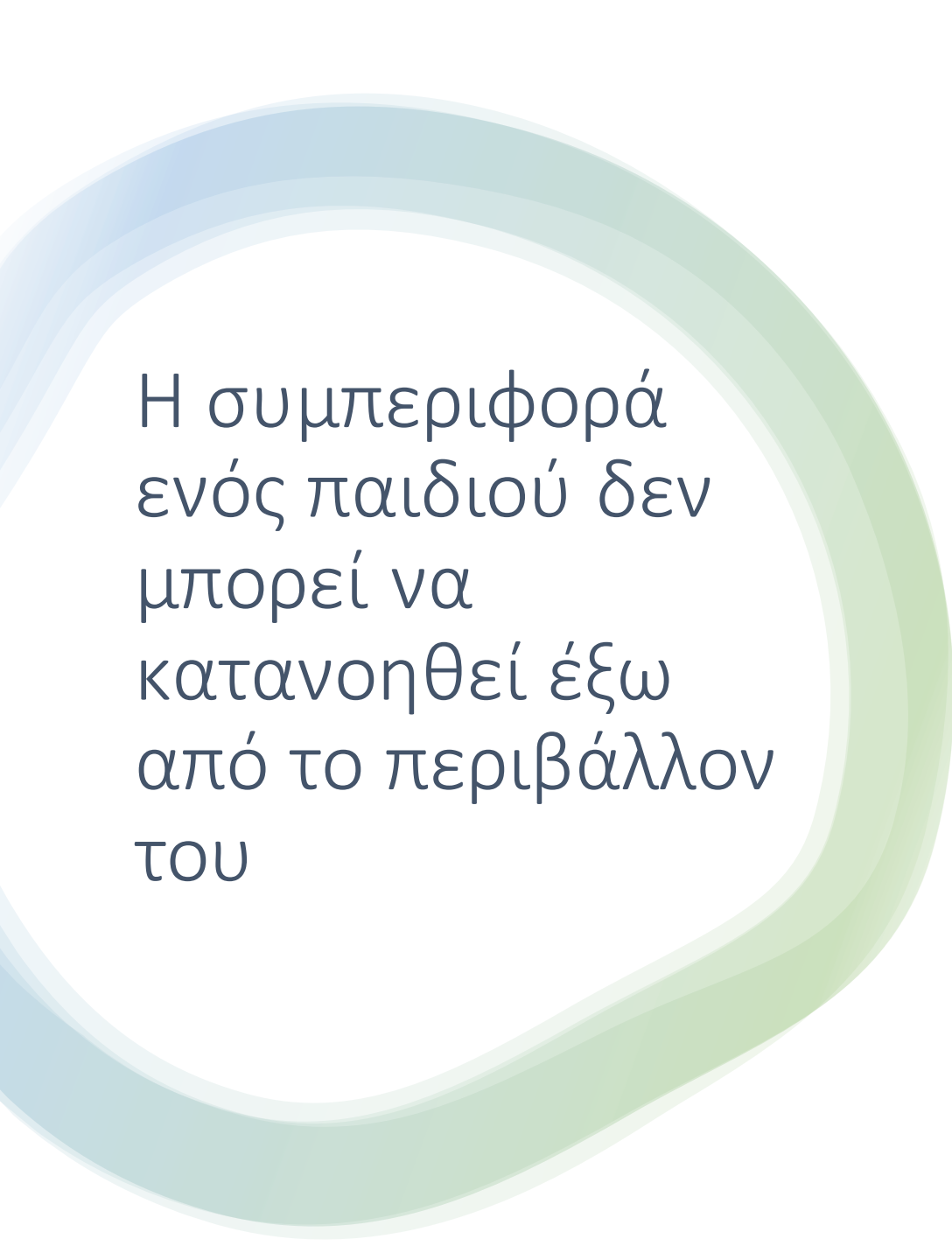
Τι δεν είναι «προβληματικό»

- Δεν υπάρχει συγκεκριμένος διαχωρισμός μεταξύ φυσιολογικής και «προβληματικής» συμπεριφοράς.
- Προβλήματα, όπως απειθαρχία, εκρήξεις οργής, επιδίωξη της προσοχής των άλλων, δυσκολίες στον ύπνο, δυσκολία στη συγκέντρωση, δειλία-συστολή, ψυχοσωματικά προβλήματα, φοβίες, υπερκινητικότητα, επιθετικότητα, άρνηση για το σχολείο κ.α. παρουσιάζουν τα περισσότερα παιδιά σε κάποια φάση της ζωής τους.
- Η «δύσκολη» συμπεριφορά ενός παιδιού μπορεί να είναι ενοχλητική αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε συμπεριφορά που ενοχλεί είναι απαραίτητα «προβληματική».

Δεν είναι όλες οι
«αποκλίνουσες»
συμπεριφορές
«προβληματικές»

- Οι ενήλικες έχουν συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς (ανάλογα με τους κοινωνικούς κανόνες και τις προσωπικές αντιλήψεις) και τα παιδιά θεωρούνται «προβληματικά» όταν αποτυγχάνουν να συμπεριφερθούν ανάλογα με αυτά.

Η συμπεριφορά ενός παιδιού δεν μπορεί να κατανοηθεί έξω από το περιβάλλον του

- Οι συμπεριφορές δεν θεωρούνται πια ως ενδογενή στατικά χαρακτηριστικά του παιδιού αλλά ως δυναμικές εκδηλώσεις ενός πολύπλοκου ψυχικού οργανισμού που δρα σε ένα εξίσου σύνθετο περιβάλλον.
- Εκφράζουν τη δυσλειτουργικότητα των σχέσεων στα πλαίσια του οικογενειακού, σχολικού και ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.
- Η δύσκολη συμπεριφορά ενός παιδιού μπορεί να είναι πολύ ενοχλητική, αλλά αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι κάθε συμπεριφορά που ενοχλεί και δημιουργεί προβλήματα στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς πρέπει να εξισωθεί με παθολογία.

Κριτήρια καθορισμού των προβλημάτων συμπεριφοράς

Ακατάλληλη συμπεριφορά σε σχέση με το αναπτυξιακό επίπεδο και την ηλικία του παιδιού

Επικίνδυνη συμπεριφορά για τη σωματική ακεραιότητα και ασφάλεια του ίδιου του παιδιού και των άλλων

Η συμπεριφορά αποτελεί αιτία ψυχολογικής πίεσης για τους άλλους

Η συμπεριφορά είναι ανασταλτικός παράγοντας για τη μάθηση

Συμπεριφορά αντίθετη με τις κοινωνικές σταθερές

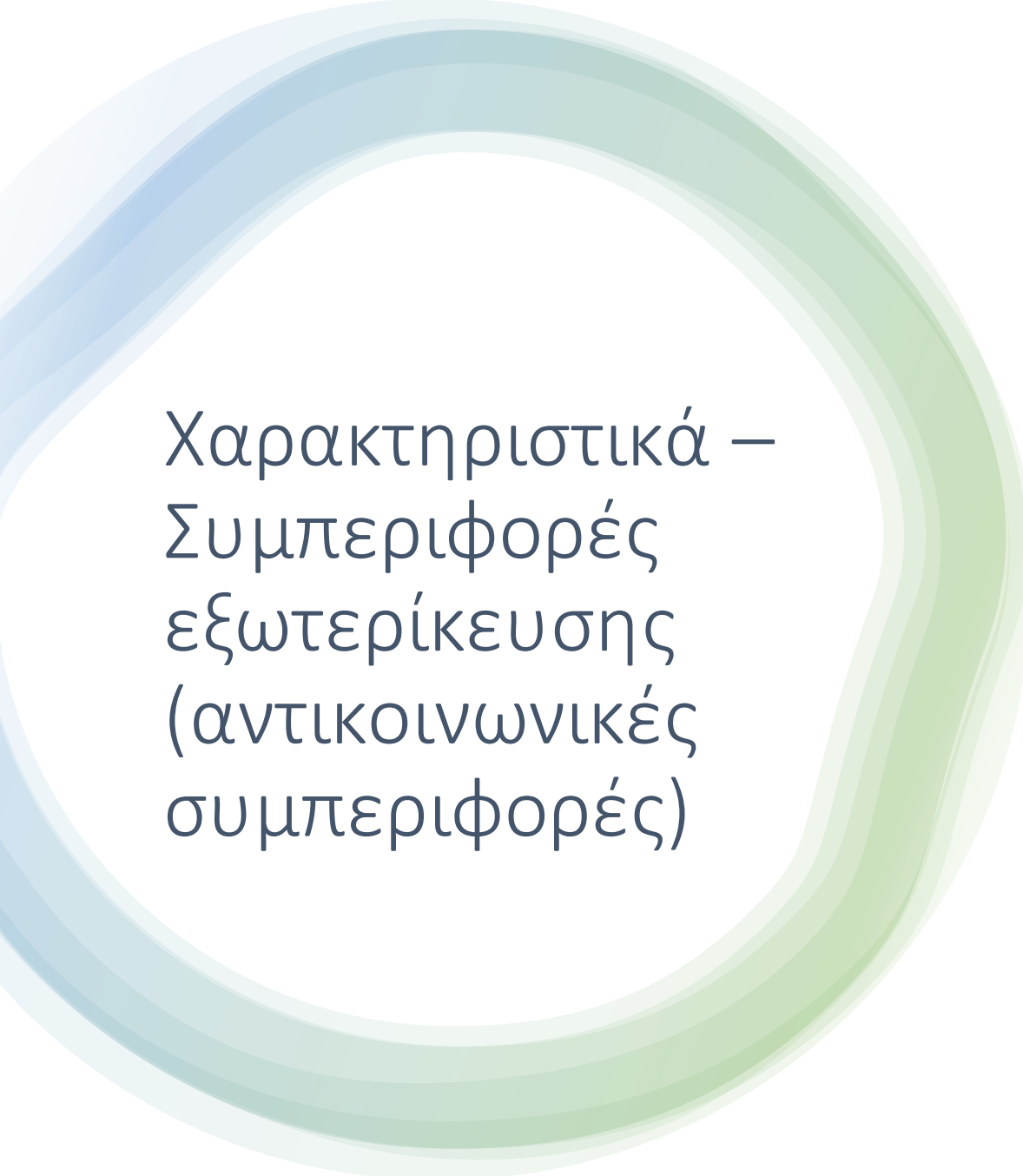

Κριτήρια

Η συχνότητα της
συμπεριφοράς

Η ηλικία του παιδιού

Η ένταση της
συμπεριφοράς

Χαρακτηριστικά – Συμπεριφορές εξωτερίκευσης (αντικοινωνικές συμπεριφορές)

Σηκώνονται από τη θέση τους

Φωνάζουν, μιλούν δυνατά, βρίζουν

Ενοχλούν τους συμμαθητές τους

Χτυπούν ή τσακώνονται

Αγνοούν τον δάσκαλο

Παραπονούνται

Λογομαχούν υπερβολικά

Κλέβουν

Λένε ψέματα

Καταστρέφουν ιδιοκτησία

Δεν συμμορφώνονται με οδηγίες

Έχουν εκρήξεις θυμού

Χαρακτηριστικά – Συμπεριφορές εσωτερίκευσης

Αγχώδεις
διαταραχές

Διαταραχές
της διάθεσης

Άλλες
διαταραχές

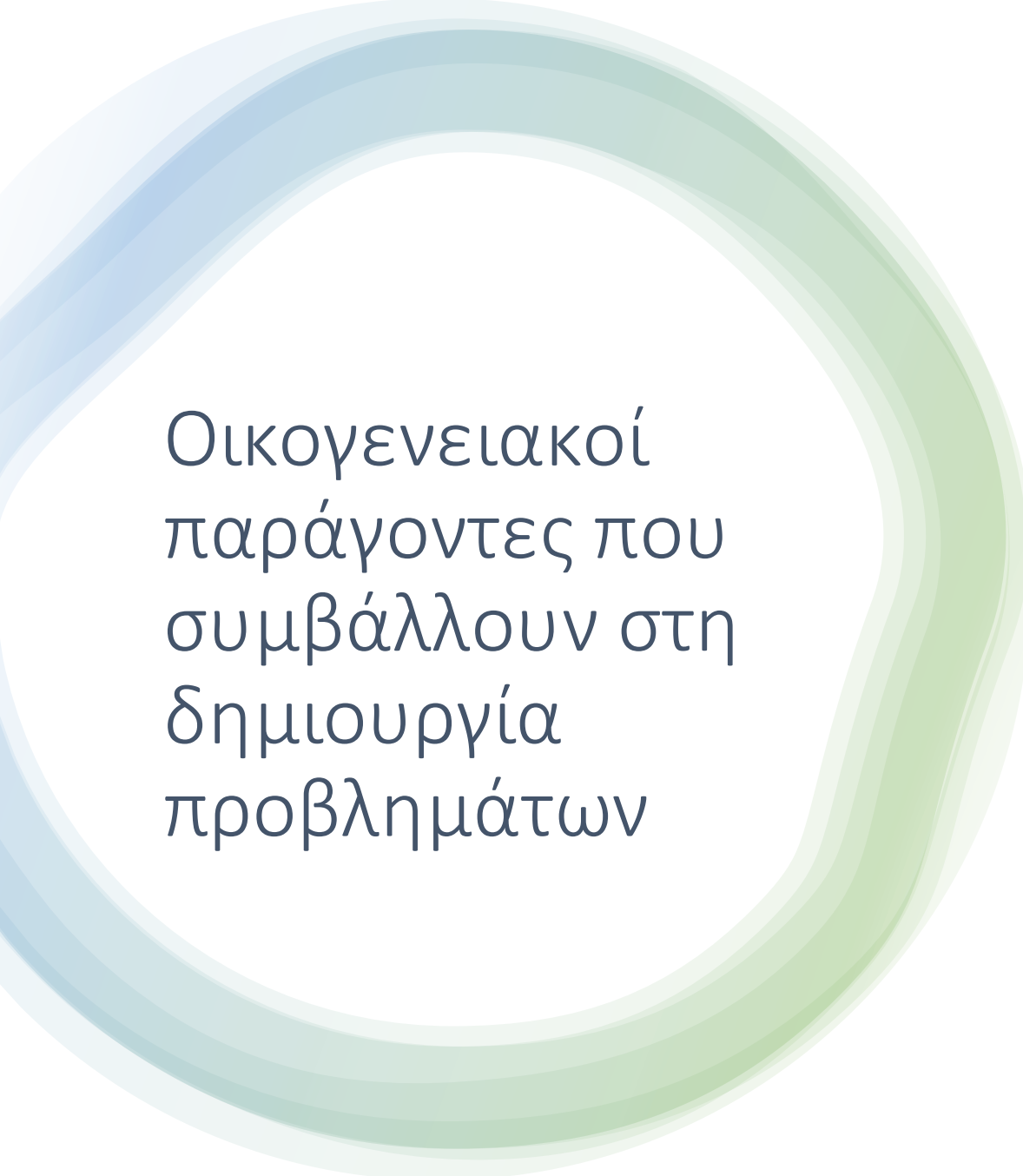

Αίτια

Βιολογικοί Παράγοντες (Εγκεφαλικές διαταραχές, Γενετικοί παράγοντες, Ιδιοσυγκρασία)

Περιβαλλοντικοί Παράγοντες (Οικογένεια, Σχολείο, Κοινότητα)

Η ανάπτυξη προβλημάτων συμπεριφοράς είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης ενδογενών (π.χ. χαρακτηριστικά του παιδιού) και εξωγενών παραγόντων (π.χ. χαρακτηριστικά γονέων, διαπαιδαγώγηση, σχέσεις μέσα στην οικογένεια, γεγονότα, σχολείο, περιβάλλον) οι οποίοι δρουν προσθετικά και συσσωρευτικά.

Οικογενειακοί παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία προβλημάτων

Η αυταρχική διαπαιδαγώγηση

Η υπερβολικά επιτρεπτική διαπαιδαγώγηση

Η παραμέληση

Η οικογενειακή βία

Η κακοποίηση του παιδιού

Οι κακές συνθήκες διαβίωσης

Σχολικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία προβλημάτων

- Σχολική αποτυχία: Οι ακαδημαϊκές δυσκολίες προκαλούν συναισθήματα απογοήτευσης, κατωτερότητας, θυμού και επιθετικότητας που σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες μπορούν με τη σειρά τους να οδηγήσουν στην εκδήλωση συναισθηματικών δυσκολιών και προβλημάτων συμπεριφοράς.
- Τα παιδιά που έχουν αντικοινωνική συμπεριφορά τείνουν να απορρίπτονται γρήγορα από τους συμμαθητές τους.
- Διατρέχουν τον κίνδυνο να βιώσουν την άμεση ή έμμεση απόρριψη των εκπαιδευτικών.
- Σπάνια δέχονται την ενθάρρυνση για την εκδήλωση θετικών συμπεριφορών.

Στο σχολικό περιβάλλον

Έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να υποστούν τιμωρίες για τις πράξεις τους

Η απόρριψη από την πλευρά των συνομηλίκων αποτελεί σημαντικό παράγοντα κινδύνου

Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν στη σύναψη σχέσεων φιλίας με τους συνομηλίκους αποτελεί ένδειξη για παρέμβαση

Η αντικοινωνική συμπεριφορά προκαλεί την απόρριψη από το περιβάλλον η οποία συμβάλλει στην αύξηση των επιθετικών αντιδράσεων από τη πλευρά του παιδιού

Στο σχολικό περιβάλλον

Η απόρριψη οδηγεί στην απομόνωση των παιδιών με προβλήματα συμπεριφοράς

Η αποτυχία σχολικής προσαρμογής οδηγεί σε σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες με όλες τις δευτερογενείς συνέπειες για την αυτοεκτίμηση των παιδιών

Η αντικοινωνική συμπεριφορά και η ακαδημαϊκή αποτυχία αλληλεπιδρούν και ενισχύουν η μία την άλλη

Στάσεις και αντιδράσεις των εκπαιδευτικών

Η υπερβολική εστίαση στη διδακτική διαδικασία

Η εξίσωση της φυσιολογικής συμπεριφοράς με την μη ενοχλητική

Η πεποίθηση ότι υπάρχει ένας καλός ή κακός χαρακτήρας που είναι εγγενής και αμετάβλητος στο παιδί

Η υπερεκτίμηση και η εξιδανίκευση της προσωπικής τακτικής και εμπειρίας που χρησιμοποιεί η/ο κάθε εκπαιδευτικός

Η τάση απόδοσης των αιτιών των προβλημάτων συμπεριφοράς σε παράγοντες «μέσα στο παιδί» (εγγενείς στο χαρακτήρα ή την προσωπικότητα του παιδιού) και κυρίως σε παράγοντες μέσα στην οικογένεια – που έμμεσα σημαίνει ότι το σχολείο και ο εκπαιδευτικός αποποιούνται κάθε ευθύνη

Πρακτικές που ενισχύουν τα προβλήματα συμπεριφοράς

- Η αδυναμία από την πλευρά του σχολείου και των εκπαιδευτικών να αποσαφηνίσουν και να επιβάλλουν ξεκάθαρους κανόνες και όρια, κυρίως όμως αδυναμία να αποσαφηνίσουν τις προσδοκίες τους σε σχέση με την επιθυμητή συμπεριφορά και την επιθυμητή απόδοση του παιδιού σε ακαδημαϊκό επίπεδο
- Ακατάλληλες προσδοκίες που οφείλονται σε στερεότυπες αντιλήψεις εξαιτίας αρνητικών συμπεριφορών του παιδιού ή εξαιτίας πληροφοριών από τους συναδέλφους
- Αποτυχία από την πλευρά του σχολείου και των εκπαιδευτικών να προσαρμοστούν στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε μαθητή/τριας

Πρακτικές που ενισχύουν τα προβλήματα συμπεριφοράς

- Στερεότυπη, άκαμπτη και μονολοθική αντιμετώπιση των μαθητών/τριών και των προβλημάτων τους
- Ασυνεπής και αντιφατική διαχείριση των προβλημάτων συμπεριφοράς – έλλειψη οργανωμένης και σταθερής αντιμετώπισης, ασυνεπής χρήση τιμωριών ή χρήση ακατάλληλων τιμωριών, μη σταθερές και προβλέψιμες συνέπειες των τιμωριών
- Αποτυχία κατάλληλης παισίωσης του παιδιού σε ακαδημαϊκό επίπεδο (ασαφείς οδηγίες, ακατάλληλα αναλυτικά προγράμματα, αναποτελεσματικές διδακτικές στρατηγικές κλπ)

Προστατευτικοί παράγοντες

- Η αποδοχή από τους συνομηλίκους των παιδιών που είναι σε κίνδυνο αποτελεί προστατευτικό παράγοντα
- Η ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων και η παροχή ευκαιριών στα παιδιά να αναπτύξουν τις ικανότητές τους επιφέρουν καλύτερα αποτελέσματα σε ακαδημαϊκό επίπεδο και συγχρόνως μειώνουν τις αντικοινωνικές συμπεριφορές τους
- Η δημιουργία δεκτικού, ενισχυτικού και ισορροπημένου κλίματος στη τάξη που σημαίνει απουσία σοβαρών συγκρούσεων μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών
- Η δημιουργία αισθήματος εμπιστοσύνης στους/στις μαθητές/τριες

Προστατευτικοί παράγοντες (2)

- Η αναγνώριση της αξίας του κάθε παιδιού από την/τον εκπαιδευτικό δίνουν στο παιδί το κίνητρο για ενσωμάτωση
- Η αλλαγή της στάσης της/του εκπαιδευτικού βοηθάει και στην αποδοχή του παιδιού από τους συμμαθητές του με συνέπεια τον απεγκλωβισμό από την αρνητική ταυτότητα
- Η πλαισίωση και ο αποφασιστικός έλεγχος της συμπεριφοράς των μαθητών/τριών- επιβολή ορίων
- Η θεσμοθέτηση και η διδασκαλία σαφών κανόνων με σταθερή αναφορά στους κανόνες αυτούς
- Η οργανωμένη και δομημένη διαχείριση της δυναμικής της τάξης με ευέλικτες στάσεις και στρατηγικές

Προστατευτικοί παράγοντες (3)

- Η θετική αναγνώριση παρά η σωφρονιστική διάθεση (επιβράβευση για τις θετικές προσπάθειες, υπευθυνοποίηση του μαθητή μέσα από πρωτοβουλίες, ενίσχυση της σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή, ενίσχυση της θετικής εικόνας του/της μαθητή/τριας απέναντι στους συμμαθητές του)
- Ο διαχωρισμός της πράξης από το άτομο που τη διαπράττει
- Ο έπαινος όταν επιδεικνύεται θετική συμπεριφορά θα πρέπει να είναι πιο συχνός από την επίπληξη.
- Η αποφυγή αντιπαράθεσης και αγώνων υπερίσχυσης
- Η χρησιμοποίηση επικοινωνίας που διέπεται από σεβασμό και όχι από ταπείνωση
- Η χρήση συμβολαίων συμπεριφοράς

Κανόνες και όρια στο σχολικό πλαίσιο

- Οι κανόνες θα πρέπει να έχουν νόημα και να είναι περιορισμένοι σε αριθμό
- Οι κανόνες και οι συνέπειες θα πρέπει να είναι αναρτημένοι στο τοίχο
- Είναι καλύτερο να δίνεται στους/στις μαθητές/τριες η δυνατότητα να συμμετέχουν στον καθορισμό των σχολικών κανόνων
- Παρουσιάστε τους κανόνες με θετικό τρόπο
- Παροτρύνετε αντί να αποτρέπετε

- ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ: ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Βία και εκφοβισμός

Το ζήτημα της βίας αποτελεί ένα ανησυχητικά εντεινόμενο φαινόμενο που αργά αλλά σταθερά αλλοιώνει τη φυσιογνωμία του σύγχρονου σχολείου.

Η παρατεταμένη κοινωνική και οικονομική κρίση έχουν ήδη διαμορφώσει ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης και ευδοκίμησης της βίας στην οποία το τελευταίο διάστημα προστέθηκε και η πανδημία Covid

Σχολική βία

- Φαινόμενα όπως η αύξηση του βαθμού της πολυπολιτισμικότητας στις σχολικές τάξεις, οι αλλαγές στη δομή και τον τρόπο ζωής της ελληνικής οικογένειας, η ένταση της φτώχειας και της ανεργίας καθιστούν ένα δυσμενές περιβάλλον το οποίο ευνοεί την βία και τον εκφοβισμό.

Σχολική βία

Πρόσφατες έρευνες στην Ελλάδα δείχνουν ότι 1 στους 4 μαθητές έχει υποστεί κάποια μορφή εκφοβισμού εντός του σχολικού περιβάλλοντος (ΕΨΥΠΕ, ΑΠΘ).

Οι περίπου μισοί μαθητές/τριες αναφέρουν τα συμβάντα βίας σε φίλους, εκπαιδευτικούς ή γονείς.

Σχολική βία

Είναι λάθος να θεωρεί ένας εκπαιδευτικός ή ένας γονέας ότι δεν υπάρχει πρόβλημα εκφοβισμού στους/στις μαθητές/τριες του ή στα παιδιά του.

Ο συγκαλυμμένος εκφοβισμός ανιχνεύεται δύσκολα. Πολλά παιδιά φοβούνται να τον αναφέρουν.

Ορισμός: Εκφοβισμός ή θυματοποίηση ή σχολική βία

Όταν ένα παιδί γίνεται αντικείμενο εκφοβισμού ή θυματοποιείται όταν υποβάλλεται, κατ' επανάληψη και κατ' εξακολούθηση, σε αρνητικές ενέργειες από έναν ή περισσότερους άλλους (Olweus, 1993, 1997)

Αρνητική ενέργεια έχουμε όταν κάποιος προκαλεί σκόπιμα ή αποπειράται να προκαλέσει βλάβη ή ενόχληση σε κάποιο άλλο άτομο.

Σχολική βία

Ο εκφοβισμός μπορεί να γίνεται από ένα και μόνο άτομο –τον νταή- ή από μία ομάδα.

Στόχος του εκφοβισμού μπορεί να είναι ένα μεμονωμένο άτομο – το θύμα – ή μια ομάδα.

Ο όρος «εκφοβισμός» ή «βία», δεν χρησιμοποιείται και δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται όταν παλεύουν ή φιλονικούν δύο παιδιά περίπου της ίδιας σωματικής ή ψυχολογικής δύναμης.

Για να μιλήσουμε για εκφοβισμό θα πρέπει να υπάρχει διαφορά δύναμης, πράγμα που σημαίνει ότι το παιδί που εκτίθεται στις αρνητικές ενέργειες δυσκολεύεται να αμυνθεί και είναι αβοήθητο έναντι εκείνου ή εκείνων που τον παρενοχλούν.

Επιπτώσεις

- Δεν πρόκειται για ένα έκτακτο και αρνητικό γεγονός το οποίο συνέβη και θα περάσει. Οι συνέπειες για την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού είναι σημαντικές. Αν δεν αντιμετωπιστεί κατάλληλα, τόσο το παιδί θύτης, όσο και το θύμα έχουν αυξημένες πιθανότητες να εμφανίζουν προβλήματα συμπεριφοράς και συναισθηματικά προβλήματα στο μέλλον.

Μορφές σχολικής βίας (1)

- Σωματική
- Λεκτική
- Εκβιασμός (απόσπαση χρημάτων, φαγητού ή προσωπικών αντικειμένων, εξαναγκασμό σε παραβατικές πράξεις)
- Ρατσιστική (διάδοση αρνητικών σχολίων εξαιτίας της διαφορετικότητας – βάρος, ύψος-καταγωγή, κ.α.)

Μορφές σχολικής βίας (2)

Σεξουαλική (ανήθικες χειρονομίες, σχόλια σεξουαλικού περιεχομένου, αισχρά σκίτσα, ανεπιθύμητα αγγίγματα, σεξουαλικές επιθέσεις)

Ηλεκτρονική (αποστολή απειλητικού ή υβριστικού μηνύματος μέσω ηλεκτρονικών μέσων, κλήσεις στο κινητό από άγνωστο νούμερο, χρήση κάμερας με σκοπό την απειλή και την ταπείνωση)

Διαχωρισμός άμεσης με έμμεσης βίας

Η άμεση βία είναι ανοικτές επιθέσεις προς το θύμα.

Η έμμεση βία έχει τη μορφή της κοινωνικής αγνόησης ή απομόνωσης και του σκόπιμου αποκλεισμού από την παρέα μέσα από την χειραγώγηση της ομάδας – και είναι λιγότερο εμφανής -.

Ρόλοι μαθητών σε επεισόδια βίας (1)

Ο Θύτης κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο και προκαλεί επεισόδια εκφοβισμού και βίας

Ο Βοηθός Θύτη υποστηρίζει το θύτη και ενισχύει την εμπλοκή άλλων μαθητών σε επεισόδια βίας

Ο Ενισχυτής παρέχει θετική ενίσχυση όπως επιδοκιμασία, γέλια σε βάρος του θύματος

Ρόλοι μαθητών σε επεισόδια βίας (2)

Το Θύμα είναι στόχος βίας, εκφοβισμού και παρενόχλησης

Ο Υπερασπιστής
Θύματος παρέχει άμεση ή έμμεση υποστήριξη στο θύμα και προσπαθεί να σταματήσει τη βία

Ο Παρατηρητής
παραμένει ουδέτερος παρατηρητής των επεισοδίων ή αποχωρεί

Παρατηρητές

Οι περισσότεροι παρατηρητές δεν θέλουν να εμπλακούν και έτσι δεν ενεργούν.

Ένα μεγάλο ποσοστό παρατηρητών δεν αναφέρει κάτι, γιατί φοβάται ή γιατί δεν εμπιστεύεται τους ενήλικες. Για αυτό και οι ενήλικες θα πρέπει να καταστήσουν στα παιδιά σαφή τη διαφορά μεταξύ «καρφώνω» και «ενημερώνω».

Για να γίνει αυτό, θα πρέπει να μην υπάρχει η αντίληψη ότι μερικά παιδιά προκαλούν με τη συμπεριφορά τους και ότι είναι συνυπεύθυνα για αυτό που τους συμβαίνει.

Σε κανέναν άνθρωπο δεν αξίζει κανενός είδους εκφοβισμού. Τα θύματα χρειάζονται την υποστήριξη και τον σεβασμό όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και των οικογενειών τους.

Χαρακτηριστικά των Θυμάτων (1)

- Χαμηλή αυτοεκτίμηση-αρνητική άποψη για τον εαυτό τους
- Χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα στη διαχείριση προβλημάτων
- Συναισθήματα ανασφάλειας και άγχους
- Ήσυχη και ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία
- Αδυναμία αντιπαράθεσης και διεκδίκησης
- Παθητική στάση απέναντι στη βία
- Δυσκολία υπεράσπισης του εαυτού

Χαρακτηριστικά των Θυμάτων (2)

- Συχνά αντιδρούν με κλάμα και με απόσυρση
- Θεωρούν τον εαυτό τους αποτυχημένο, αισθάνονται ανόητοι και άχαροι
- Συχνά είναι απομονωμένα στο σχολείο, δεν έχουν φίλους και δεν είναι δημοφιλή
- Έχουν λιγότερη σωματική δύναμη από το μέσο όρο
- Προέρχονται από υπερπροστατευτικούς γονείς

Χαρακτηριστικά των Θυμάτων (3)

Βιώνουν μοναξιά, πόνο
και απελπισία

Έχουν μεγαλύτερες
πιθανότητες να
εκδηλώσουν κατάθλιψη
και αυτοκτονικές τάσεις
σε μεγαλύτερη ηλικία

Χαρακτηριστικά των Θυτών (1)

Εκδηλώνουν
επιθετικότητα –
κάποιες φορές και
προς τους ενηλίκους

Έχουν θετική στάση
προς τη βία

Έχουν οξύθυμη και
έντονη
ιδιοσυγκρασία

Είναι παρορμητικοί
και έχουν ανάγκη να
κυριαρχούν στους
άλλους

Δεν έχουν
ενσυναίσθηση προς
τα θύματα

Έχουν θετική στάση
προς τον εαυτό τους

Έχουν συνήθως
μεγαλύτερη
σωματική δύναμη

Χαρακτηριστικά των Θυτών (2)

- Μπορεί να είναι δημοφιλείς
- Περιβάλλονται από μια μικρή ομάδα δύο ή τριών φίλων που τους υποστηρίζουν και τους συμπαθούν
- Έχουν την ανάγκη άσκησης δύναμης και εξουσίας, απολαμβάνουν να είναι κυρίαρχοι
- Έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εμπλακούν αργότερα σε προβλήματα συμπεριφοράς (παραβατικότητα κ.α.)

Χαρακτηριστικά των Θυτών (3)

- Έχουν συνήθως χαμηλή αυτοεκτίμηση και χαμηλές κοινωνικές δεξιότητες.
- Δείχνουν ότι έχουν μεγάλη αυτοπεποίθηση και διογκωμένη για την ηλικία τους αυτοεικόνα. Κατά βάθος έχουν μεγάλη ανάγκη αναγνώρισης από τους άλλους. Συχνά έχουν χαμηλή ενσυναίσθηση, αλλά και ιδιαίτερες ικανότητες παραποίησης της αλήθειας (π.χ. όταν κληθούν να απολογηθούν για κάτι που έκαναν).

Χαρακτηριστικά των Θυτών (4)

- Μπορεί να έχουν μεγαλώσει σε περιβάλλον απόρριψης και με έλλειψη τρυφερότητας
- Μπορεί να έχουν δεχθεί σωματική τιμωρία και βίαια συναισθηματικά ξεσπάσματα από τους γονείς τους
- Μπορεί να μεγαλώνουν σε περιβάλλον εντάσεων και συγκρούσεων
- Μπορεί οι γονείς τους είναι ανεκτικοί σε συμπεριφορές επιθετικότητας από μέρους τους

Πιθανές ενδείξεις -θύματα

- Τα παιδιά επιστρέφουν στο σπίτι πεινασμένα, με σχισμένα ρούχα, κατεστραμμένα βιβλία, τους λείπουν πράγματα, ζητούν ή κλέβουν χρήματα να τα δώσουν στο θύτη, χάνουν το κολατσιό τους ή τα χρήματά τους
- Έχουν ανεξήγητες μελανιές-χτυπήματα και δεν δίνουν εξηγήσεις για αυτά
- Δε θέλουν να πηγαίνουν στο σχολείο
- Δείχνουν ανήσυχα, έχουν εφιάλτες, μειώνεται η όρεξή τους

Πιθανές ενδείξεις -θύματα

- Στα διαλείμματα είναι συχνά μόνα τους και αποκλεισμένα ή προσπαθούν να είναι κοντά σε ενήλικες
- Τα διαλέγουν τελευταία στα ομαδικά παιχνίδια
- Είναι θλιμμένα, δυστυχισμένα
- Εμφανίζουν πτώση στη σχολική επίδοση

Πιθανές ενδείξεις -θύματα

- Δε φέρνουν συμμαθητές στο σπίτι τους και σπάνια πηγαίνουν στο σπίτι κάποιου άλλου
- Ενδέχεται να μην έχουν ούτε ένα στενό φίλο
- Σε πάρτι τους καλούν από σπάνια έως ποτέ
- Ταράζονται όταν χτυπά το κινητό τους και δεν απαντούν
- Αλλάζουν διαδρομή για να πάνε στο σχολείο

Πιθανές ενδείξεις-Θύτες

Τα κορίτσια –θύτες
χρησιμοποιούν λιγότερο
ορατούς και πιο ύπουλους
τρόπους όπως η συκοφαντία, οι
διαδόσεις και η χειραγώγηση
των φιλικών σχέσεων

Οι θύτες είναι οξύθυμοι –
θυμώνουν εύκολα,
αντιδραστικοί, ανυπάκουοι και
επιθετικοί

Τι μπορούν να κάνουν οι γονείς του θύματος

- Να συζητάνε καθημερινά με το παιδί. Τα παιδιά φοβούνται και ντρέπονται να μιλήσουν για τη βία που δέχονται. Να τονίζουν στο παιδί ότι δε φταίει αυτό, δεν έχει κάνει κάτι κακό.
- Να τονώνουν την αυτοεκτίμησή του. Να το ενδυναμώνουν, να το βοηθάνε να γίνει διεκδικητικό, να λέει «ΟΧΙ», «ΦΥΓΕ», «ΑΣΕ ΜΕ ΗΣΥΧΟ», «ΣΤΑΜΑΤΑ»
- Μη το κρατάνε εξαρτημένο και μην το υπερπροστατεύουν.
- Να ενημερώνουν το σχολείο, να εμπλέκουν το παιδί με αθλητικές δραστηριότητες, να το βοηθούν να κάνει φίλους.

Τι μπορούν να κάνουν οι γονείς του θύτη

- Να σταματούν το παιδί τους μόλις παρατηρούν επιθετική συμπεριφορά προς άλλα παιδιά
- Να εφαρμόζουν σταθερά όρια και κανόνες (όχι σωματική τιμωρία)
- Να διδάξουν στο παιδί τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων χωρίς βία
- Να επαινούν το παιδί κάθε φορά που επιδεικνύει φιλικές συμπεριφορές στα άλλα παιδιά

Τι μπορούν να κάνουν οι υπόλοιποι γονείς

Να μιλήσουν στα
παιδιά τους για την
ευθύνη της παθητικής
συμμετοχής στη βία

Να ενθαρρύνουν τα
παιδιά τους να
βοηθήσουν τα θύματα

Πρόληψη στο σχολείο

- Η κάθε σχολική κοινότητα μπορεί να συμφωνήσει σε ένα ευρύ ορισμό της σχολικής βίας και να αναπτύξει από κοινού κανόνες για την προστασία όλων των μελών από κάθε μορφή βίας που απαξιώνει το άτομο και που δημιουργεί συνθήκες αποκλεισμού.

Πρόληψη στο σχολείο

Συνειδητοποίηση ότι η σχολική βία από την πλευρά των μαθητών εκτός των άλλων σημαίνει αποτυχία του σχολείου να κοινωνικοποιήσει τους μαθητές του.

Η/Ο ακατάλληλη/ος εκπαιδευτικός όχι μόνο δεν συγκρατεί αλλά μπορεί και να ωθήσει το/τη μαθητή/τρια στην βία.

Η σχολική αποτυχία, η συναισθηματική κακοποίηση, ο στιγματισμός και η χαμηλή αυτοεκτίμηση ωθούν σε συμπεριφορές βίας.

Στοιχεία που αποκλείουν τη βία

- Η επιτήρηση των μαθητών/τριών
- Η καλή επικοινωνία και οι καλές σχέσεις
- Το ασφαλές περιβάλλον και το καλό σχολικό κλίμα
- Η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της δημιουργικότητας και της αυτονομίας
- Η ψυχική και συναισθηματική υποστήριξη
- Η αποδοχή της διαφορετικότητας

Η έγκαιρη παρέμβαση

Προσπάθεια αλλαγής στάσεων και συμπεριφοράς των μαθητών/τριών που εμπλέκονται ως δράστες σε πράξεις βίας, με τη βοήθεια συζητήσεων, συμβουλών αλλά και ποινών.

Στήριξη των θυμάτων με εξατομικευμένη ή ομαδική βοήθεια.

Αφύπνιση της συνείδησης όλων των παιδιών

Οι μαθητές/τριες ως «διαμεσολαβητές»

Βασικές αρχές πρόληψης της θυματοποίησης

Δεν επιτρέπεται κανένα παιδί να υφίσταται τις επιθετικές πράξεις άλλων συμμαθητών του

Τα παιδιά πρέπει να βοηθούν όσα παιδιά γίνονται στόχος της επιθετικότητας άλλων παιδιών

Κανένα παιδί δεν πρέπει να αποκλείεται από ομαδικές δραστηριότητες έτσι ώστε κανένα παιδί να μην αισθάνεται απορριπτό.

Σε επίπεδο τάξης

- Συζήτηση με τα παιδιά σχετικά με το σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.
- Ενημέρωση και συζήτηση για το τι είναι ο εκφοβισμός, ποιες οι μορφές του, οι επιπτώσεις του και για τους τρόπους που μπορεί να αποτραπεί.
- Διατύπωση κανόνων τάξης και κυρώσεων από τη μη εφαρμογή τους.

Σε επίπεδο τάξης

- Εκπαίδευση των μαθητών/τριών στην ενσυναίσθηση, στην επικοινωνία, στις κοινωνικές δεξιότητες, στη διαχείριση θυμού, στον αυτοέλεγχο, σε τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων, σε τεχνικές παρέμβασης και υποστήριξης των θυμάτων, στην εκμάθηση διεκδικητικών τρόπων συμπεριφοράς (μέσα από βιωματικές προσεγγίσεις)

Σε επίπεδο σχολείου

- Η πολιτική της μη ανοχής από το σχολείο δεν φτάνει για να λύσει οριστικά το πρόβλημα.
- Η μηδενική ανοχή στη βία είναι πολύ σημαντική, αλλά πρέπει να συνοδεύεται από κατάλληλη αντιμετώπιση των παιδιών και των οικογενειών που εμπλέκονται στον εκφοβισμό και από κατάλληλους χειρισμούς, με γνώμονα την υποστήριξη των ψυχοκοινωνικών τους αναγκών. Αν η τιμωρία και η μηδενική ανοχή είναι η μόνη μας αιχμή, μπορεί το φαινόμενο να μεταφερθεί έξω από το σχολείο, ή/και στο διαδίκτυο.

Σε επίπεδο σχολείου

- Δεν αρκεί να μάθουν τα παιδιά να αμύνονται.
- Η ανισότητα δύναμης είναι βασικό χαρακτηριστικό στον ορισμό του εκφοβισμού. Έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά θύματα δεν υπερασπίζονται τον εαυτό τους και δεν κάνουν χρήση της δύναμής τους. Είναι σημαντικό οι ενήλικες να ενισχύσουν την αυτοεκτίμηση των παιδιών αυτών, αλλά αυτό είναι μια μακρόχρονη διαδικασία και δουλειά των γονιών, των εκπαιδευτικών και των ψυχολόγων. Τα παιδιά χρειάζονται ενδυνάμωση/εκπαίδευση στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους.

Σε επίπεδο σχολείου

- Για να πείσουμε ένα παιδί να μην φοβάται, θα πρέπει να μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον ασφαλές και υποστηρικτικό.
- Είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν τόσο η πρόληψη όσο και η άμεση ενεργοποίηση μηχανισμών παρέμβασης με στόχο την προώθηση ενός νέου αξιακού συστήματος.
- Αξίες όπως η αλληλεγγύη, η ανεκτικότητα, η ισοτιμία, η κατανόηση της διαφοράς απαιτείται να επανατοποθετηθούν στο προσκήνιο της σχολικής ζωής ενάντια στο μίσος, τη βία, την ξενοφοβία και το ρατσισμό.